

Розділ II. Актуальні проблеми порівняльної педагогіки

УДК 001.8 – 057.87:008(438)

О.О. Бондаренко

Сумський державний педагогічний університет

УЧАСТЬ У КУЛЬТУРІ ТА КУЛЬТУРНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ПОЛЬСЬКИХ НАУКОВЦІВ

У статті проаналізовано термінологічне поле польських досліджень щодо проблеми участі у культурі та культурної активності студентів, висвітлено форми та види культурної діяльності молоді, функції участі у культурі; подано класифікацію позицій студентів відносно культури; обґрунтовано важливість створення культурного простору на території університету.

Ключові слова: культура, участь студентів у культурі, культурна активність, культурна діяльність молоді, культурний простір.

Постановка проблеми. Згідно з «Концепцією національного виховання студентської молоді», затвердженою колегією Міністерства освіти і науки України 25 червня 2009 року, одним із завдань вищої школи визначено «забезпечення високого рівня професійності та вихованості молодої людини, сприяння розвитку індивідуальних здібностей, таланту та самореалізації студента» [8]. Водночас процеси глобалізації та інтеграції активізують вивчення зарубіжного досвіду стосовно виховання студентської молоді, її здатності до адаптації в європейському соціокультурному просторі, спроможності засвоїти культурні цінності різних народів.

Саме тому дедалі більшої актуальності набувають компаративістські дослідження вітчизняних науковців, які вивчають різні аспекти педагогіки зарубіжних країн – учасниць Євросоюзу та Болонського процесу. Особливий інтерес становить досвід Польщі як країни, географічно та етнічно близької до України. Зауважимо, що виконання завдань вищої освіти, одним з яких є гармонійний розвиток особистості, можливе лише за умови реалізації комплексного підходу до формування культури студентів, розвитку їх творчих здібностей та ціннісних орієнтацій.

Аналіз актуальних досліджень. В українському науковому просторі проблеми вищої освіти у Польщі висвітлено у працях А. Василюк, Л. Гриневич, А. Каплун, Є. Коваленко, І. Ковчиної, С. Когут, Н. Ничкало, Г. Ніколаї, В. Пасічника, В. Ханенко, І. Шемпрух. Аналіз польських наукових джерел засвідчив, що питанням естетичного виховання були присвячені

праці таких учених, як: І. Войнар (I. Wojnar), В. Косцюшкевіч (W. Kościuszkiewicz), Б. Суходольський (B. Suchodolski), А. Тишка (A. Tyszka). У наукових педагогічних дослідженнях проблеми виховання нерозривно пов'язані з діяльністю у галузі культури, а саме:

- вихованням через культуру (В. Срочинський /W. Sroczyński/);
- участю індивіда у культурній діяльності (В. Св'янткевіч /W. Świątkiewicz/, А. Тишка /A. Tyszka/, Т. Гобан-Клас /T. Goban-Klas/, В. Лагодзінський /W. Lagodziński/, А. Сенковський /A. Sękowski/, А. Гладіш /A. Gładysz/, М. Сініца /M. Sinica/);
- формуванням культури студента (К. Гонет-Ясінська /K. Gonet-Jasińska/, Я. Парафінюк-Соїньська /J. Parafiniuk-Soińska/, Є. Семкув /J. Semków/);
- участю студентів у культурі (Е. Внук-Ліпінська /E. Wnuk-Lipińska/, І. Урбанек /J. Urbanek/, В. Музика /W. Muzyka/, М. Вуйчіцька /M. Wójcicka/);
- культурною активністю (А. Чарковський /A. Czarkowski/, Т. Александер /T. Aleksander/, Е. Каспрув /E. Kasprów/, Б. Гембський /B. Gębski/, у тому числі студентів – Е. Хайдук /E. Hajduk/);
- педагогічними аспектами культурної активності студентів (М. Ґалащ /M. Galaś/);
- психологічними аспектами культурної активності студентів (Ю. Єжак /J. Jerzak/, М. Кочоровська /M. Koczorowska/);
- соціологічними аспектами культурної активності та участі в культурі (У. Пшибишевська /U. Przybyszewska/, А. Войчеховська /A. Wojciechowska/);
- вихованням молоді у процесі дозвілля (К. Пшецлавський /K. Przecławski/, А. Каміньський /A. Kamiński/).

Виховні функції студентських аматорських колективів та їх роль у формуванні культури студентів стали предметом досліджень Є. Рогальського (E. Rogalski «Funkcje wychowawcze amatorskiego ruchu chóralnego» /Bydgoszcz, 1978/), а також Є. Семкува (J. Semków «Kultura studencka w życiu uczelni. Rola uniwersyteckich zespołów chóralnych, instrumentalnych i tanecznych» /Wrocław, 1990).

Повертаючись до розвідок українських науковців, наголосимо, що хоча на сучасному етапі розвитку вітчизняної педагогіки компаративістські дослідження вищої школи набувають дедалі більших масштабів, проте вони здебільшого стосуються розвитку та реформування окремих галузей освіти, а питанням щодо формування культури особистості та участі

студентської молоді у культурній діяльності не приділяється достатньої уваги. Зважаючи на те, що найчастіше ці питання досліджуються у контексті естетичного виховання або з позицій соціології та культурології і, головним чином в аспекті дозвілля (праці Г. Карпова, Ю. Ключко, Ю. Максимчук, М. Нечепоренка, І. Петрової, С. Пішуна, Т. Яцули), **метою статті** є аналіз основних педагогічних ідей та положень, які визначають поняття «участь у культурі», «культурна активність», форми, види та функції участі у культурі, що висвітлені у польській науковій літературі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз польських наукових досліджень дозволив констатувати, що предметом багатьох з них стало питання залежності гармонійного розвитку особистості, формування творчих здібностей студентів від їх активності та участі у різноманітних формах культурної діяльності. На думку Іоланти Урбанек, «культура є інструментом формування індивідуальності людини, педагогічною мірою, що забезпечує залучення молоді до світу духовних цінностей» [7, 13]. Януш Ґайда відзначає, що участь у культурі слугує всебічному розвитку особистості та формуванню її основних цінностей [2, 12]. А. Тишкою трактує це поняття як індивідуальну участь особистості у явищах культури, що передбачає: засвоєння змісту останньої, споживання артефактів, підкорення нормам, створення цінностей [6, 54].

Подібно до поняття «участь у культурі» визначається поняття «споживання культури», але у ширшому розумінні – як «тенденція особистості до перетворення себе і світу відповідно до сприйнятих цінностей культури» [2, 15]. Крім того, процес створення нових цінностей, а також відновлення і перетворення існуючих формує активну позицію особистості.

Польська дослідниця Анна Пшецлавська, яка вивчає проблему в аспекті культурних контактів, визначає, що на процес участі в культурі впливають такі чинники:

- кількість та види культурних контактів;
- інтенсивність (частота) культурних контактів;
- мотиви налагодження контактів;
- сприйняття змісту, що передається у процесі контактів;
- ефекти культурних контактів, серед яких вирізняють активізацію потреб, розвиток інтересів, зміну системи цінностей, спонукання та початок дії, зразки поведінки [4, 21].

Іоланта Урбанек підсумовує, що поняття «участь у культурі» охоплює не тільки кількість, вид та інтенсивність здійснених культурних контактів, сприйняття її цінностей, але й творчість, у тому числі мистецьку [7, 19].

Анна Пшецлавська виокремлює такі **функції участі у культурі**:

- розширення знань про світ (кругозір) та допомога людині у розумінні реальності, що її оточує;
- примноження особистого досвіду через контакт із різноманітним змістом культури, особливо через вплив мистецтва;
- використання диференційованого матеріалу для побудови власної системи цінностей;
- формування середовища взаєморозуміння між людьми різних культурних кіл, а також розвиток зв'язків між індивідами й групами, що спираються на традиції та актуальні потреби [2, 229].

Вивчення культурної активності студентів дозволяє польським дослідникам виявляти їхні інтереси, потреби та уподобання, що допомагає педагогам у розробленні нових видів і форм культурної діяльності з урахуванням потреб молоді.

Анджей Чарковський виділяє такі **види участі у культурі**:

- участь у масовій культурі – радіо, телебачення, кіно та преса розважального характеру;
- читання книг та преси науково-професійного та суспільно-культурного характеру;
- відпочинок, розваги, товариські зустрічі з метою відновлення фізичного стану та психологічної рівноваги;
- сімейне життя – утилітарні заняття, у тому числі виховання дітей, майстрування, обробка присадибних ділянок тощо;
- артистична культура та суспільно-культурна діяльність, а також контакти зі спеціалізованими закладами культури, заняття у суспільно-політичних організаціях та культурних товариствах [1, 70–71].

Польські науковці стверджують, що участь у культурі здійснюється у **формах** масової, колективної та індивідуальної діяльності. До масових форм участі у культурі належать лекції, зустрічі з видатними людьми, виставки, музейні експозиції, спортивно-рекреаційні заняття, екскурсії, театральні вистави, кіно, телепередачі, музика, масові свята та тематичні заходи. Такі форми діяльності мають на меті зібрати якомога більшу

кількість учасників для збудження їх зацікавленості, обміну досвідом, поглиблення масових хвилювань, заохочення до спільних дій.

Януш Гайда зазначає, що на відміну від масових форм колективна діяльність є довготривалою і регулюється спільно визначеною програмою дій. Розподіл завдань серед учасників колективу гарантує кожному задоволення власних інтересів та реалізацію здібностей. Колектив ефективно впливає на процес соціалізації особистості, спонукає учасників до активності, модифікує їхню поведінку тощо. Індивідуальні заняття проводяться з окремими особами з метою формування бажаних рис характеру, активності, становлення статусу в суспільстві та розвитку здібностей у літературі, науці й техніці, мистецтві тощо [2, 16].

Ще однією проблемою, яку активно вивчають польські дослідники, є процес формування внутрішньої потреби у творчості та самовираженні. Я. Гайда характеризує «Творча участь індивіда» у культурно-суспільних процесах як особисте «проживання» або «переживання» витворів культури, яке дозволяє зруйнувати межі між творцем та споживачем, між процесами створення та сприйняття [2, 15]. Науковець також стверджує, що процес формування творчих позицій інтенсивно впливає на інтелектуальний та емоційний розвиток студентів, на появу в них потреби у самокритичній оцінці, а також стимулює їхню активну участь у культурно-мистецькій діяльності, завдяки чому з'являються нові цінності та здійснюється переоцінка вже існуючих [2, 21–22].

На думку польських дослідників, студентську спільноту характеризує герметичність суспільних контактів, зумовлених своєрідною символічною культурою, одним із проявів яких є студентські культурно-мистецькі заходи (вечірки, виставки, творчі акції, презентації, концерти), що сприяють популяризації традицій студентської культури і визначають її відмінність та своєрідність. Е. Хайдук вважає, що студентську молодь від інших категорій молодих людей відрізняє не стільки символічна культура, створена та популяризована в університетському середовищі, скільки суспільний статус студента. Різницю необхідно шукати у соціальному стані студента, у комплексі повноважень та його основній ролі в суспільно-культурній системі навчального закладу [3, 10].

Участь студентів у культурі характеризується самостійністю та автономністю. Вона не є одним із компонентів основного комплексу їх

діяльності у виші (навчальної, наукової, спортивної, суспільної, політичної тощо). Участь у культурі здійснюється за особистим бажанням у вільний від основних обов'язків час, є приватним заняттям, що має гедоністичний характер. Основними мотивами участі у культурі є релаксація та бажання приємно провести час, а основною функцією вважається рекреаційна [3, 10].

Іоланта Урбанек у своїй праці «Участь університетської молоді у культурі», посилаючись на дослідження К. Гонет-Ясінської, **класифікує позиції студентів** відносно культури. За висновками дослідниці, найчастіше домінуюче місце посідає рекреаційно-ігрова діяльність, а повний рейтинг ставлення студентів до культури подається у такому вигляді:

- рекреаційно-ігрова позиція;
- пізнавальна позиція;
- естетична позиція;
- емоційна позиція;
- творча позиція [7, 21].

Відзначимо, що емоційна і творча позиції винесені на останній план, що, на нашу думку, свідчить про те, що молодь чекає від участі у культурі насамперед відпочинку та розваг, а вже потім задоволення емоційних і творчих потреб.

Анна Пшецлавська, у свою чергу, визначила функції контактів молоді з культурою за такою схемою: розважальна, пізнавальна, емоційна, експресивна, «створення взірців». Автор звертає увагу на той факт, що значення участі в культурі може розглядатися у категоріях усіх функцій тільки у студентському середовищі. Натомість в інших категорій молоді (учнівської чи робітничої) функції, які виконують контакти з культурою, однорідні [4, 22].

Дефініцію поняття «культурна активність студентів» Войцех Срочинський визначає як:

- свідоме здійснення культурних контактів;
- прояв відповідної поведінки у неформальних суспільно-культурних колах;
- здійснення творчої діяльності;
- здійснення репродуктивної діяльності;

- здійснення організаційної діяльності у студентському культурному житті.

На думку науковця, «культурну активність» можна трактувати як поняття, тотожне вихованню або самовихованню. Цей термін містить два виміри: особистісний, що ілюструє питання «яким чином індивід бере участь у культурі?», та речовий, що відображає питання: «де?, в якому виді культурної діяльності бере участь особа?» [5, 58].

Зауважимо, що в Польщі студентська молодь має можливість культурного розвитку в університетському середовищі за рахунок активної участі в культурно-мистецькій діяльності, яку пропонує виш. Це колективи художньої самодіяльності (хори, оркестри, хореографічні колективи), студентські театри та «кабаре», джаз-клуби, музичні клуби, клуби документального та аматорського кіно, майстерні живопису та скульптури, студентські кіно- та радіостудії тощо.

Аналіз польської наукової літератури з проблеми культурної активності студентів дозволив дійти **висновків** про те, що у класифікації позицій сучасної студентської молоді відносно культури домінуючою функцією культурної активності стає рекреаційно-розважальна, а найпопулярнішою формою участі у культурі – масова (вечірки, кіно, телепередачі, театральні вистави, музичні заходи або слухання музики). Проте культурна активність студентської молоді залежить не тільки від індивідуальних потреб та інтересів, але й від суспільного середовища, в якому перебуває студент. Тому таким важливим стає створення культурного простору на території університету, що зможе ефективно впливати на формування культури студента, спонукати його до участі у культурі та сприяти залученню молоді до активної культурної діяльності. У зв'язку з цим у наших подальших дослідженнях плануємо визначити педагогічні умови створення культурного середовища в університетах Польщі та здійснити їх порівняльний аналіз з українськими реаліями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Czarkowski A. Aktywność kulturalna inteligencji / A. Czarkowski. – Warszawa : Państwowe wydawnictwo naukowe, 1982. – 254 s.
2. Gajda J. Telewizja, młodzież, kultura / J. Gajda. – Warszawa : Wydawnictwa szkolne i pedagogiczne, 1987. – 173 s.
3. Hajduk E. Teoretyczne i metodologiczne założenia respektowane w badaniach uczestnictwa studentów w kulturze / E. Hajduk // Problemy badania i rozwijania aktywności kulturalnej studentów. – Zielona Góra, 1988. – S. 9–20.

4. Przecławski A. Zróżnicowanie kulturalne młodzieży a problemy wychowania / A. Przecławski. – Warszawa : Państwowe wydawnictwo naukowe, 1976. – 285 s.
5. Sroczynski W. Implikacje badawcze pojęcia «aktywność kulturalna» // Problemy badania i rozwijania aktywności kulturalnej studentów. – Zielona Góra, 1988. – S.45–59.
6. Tysza A. Uczestnictwo w kulturze / A. Tysza . – Warszawa : Państwowe wydawnictwo naukowe, 1971. – 378 s.
7. Urbanek J. Uczestnictwo młodzieży akademickiej w kulturze / J. Urbanek. – Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2002. – 139 s.
8. Концепція національного виховання студентської молоді [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт «НАУ. Законодавство України». – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?code=vr2_4290-09.

РЕЗЮМЕ

В статті проаналізовано термінологічне поле польських досліджень, касаючихся проблеми участі в культурі і культурної активності студентів; описані форми і види культурної діяльності молоді, функції участі в культурі; представлено класифікацію позицій студентів по отношению к культурі; обоснована важність створення культурного простору на території університету.

Ключевые слова: культура, участие студентов в культуре, культурная активность, культурная деятельность молодёжи, культурное пространство.

SUMMARY

The terminological field of Polish research works on the problem of students' participation in culture and cultural activities are analyzed in the article, forms and types of youth cultural activity, functions of participation in culture are described, classification of students' position concerning culture is presented, revealed the importance of creating cultural space on campus.

Key words: culture, students' participation in culture, cultural activity, cultural activity of youth, cultural space on campus.

УДК 613.71/.73-057.87(477+438)

Н. О. Долгова

Сумський державний університет

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

У статті висвітлено сучасні підходи до формування культури здоров'я студентської молоді, які існують у науково-педагогічному просторі України та Польщі; розкрито нові урядові стратегії охорони здоров'я, які здійснюються країнами Європейського Союзу; виявлено перевагу довгострокових комплексних програм формування культури здоров'я студентської молоді в Україні та Польщі.

Ключові слова: культура здоров'я, здоровий спосіб життя, студентська молодь, Європейський Союз, принцип природовідповідності, освіта.

Постановка проблеми. Концептуальні підходи до проблеми здоров'я нації перебувають сьогодні у центрі наукових дискусій в Україні. Обґрунтовується необхідність змінити духовні пріоритети і тип мислення,